



THE CORSICAN BLOODHOUND. Baited by the BEARS of Russia

Den korsikanska blodhunden med ryska björnar i hälarerna. Engelskt propagandablad, publicerat den 7 mars 1813.

"Vilket fruktansvärt klimat" — min enda möjlighet att slippa ur dessa människoötande vidunders klor är att ta till schappen — igen. Aldrig ska jag kunna skaka av den här fördömda gamla Moskva-grytan, som hänger efter tills svansen trillar av mig.

Sätt fart bara, gossar — inget mummel i ledet — håll tätt i spåret på bonom — i vinter behöver ingen suga på ramarna — här finns mat för varenda björn i Ryssland.



NAPOLEON DEN ODÖDLIGE.  
Målning av Horace Vernet.

## Den napoleonska legenden

Av  
HERBERT TINGSTEN

DET HAR SAGTS att Napoleon grundlade sitt rykte på Sankt Helena. Atskilligt ligger i den synpunkten. Då kejsardömet föll, och inte minst då det föll för andra gången, var Napoleon inför den bildade opinionen den personifierade maktlystnaden och hänsynslösheten, despoten som krossat den stora revolutionens frihetssträvanden utan att kunna upprätta en stabil ordning, erövraren som med sitt välde införlivat en rad europeiska stater och varit ett hot för alla nationers frihet. Domen över den störtade usurpatoren nyanserades efter de dömandes åskådning — från legitimitism till revolutionär radikalism —, men dess hårdhet var gemensam för nästan alla. I Frankrike dominerade bland de intellektuella den mer eller mindre utpräglat liberala motivering för fördömandet som utformats av madame de Staël, Constant och Chateaubriand. Ett bevis på det napoleonska väldets svaghet och Napoleons brottslighet tycktes ligga däri att ett flertal av den fallna regimens dignitärer skyndade sig att vinna förlåtelse och ynnest av de nya maktthavarna. Lik-



PÅ SANKT HELENA.  
Efter skiss av Paul Delaroche.

som tyskarna efter Hitlers död förklarade sig fransmännen vara oskyldiga till vad som skett. På Sankt Helena fick Napo-

leon tillfälle att utarbeta sitt försvar. Han gjorde det dels genom dikterade redögörelser, dels genom samtal med sina

följeslagare. Hans perspektiv påverkades av den europeiska debatten, som han på Sankt Helena genom tidningar och böcker sannolikt följde med vida större uppmärksamhet än under kejsartiden. För att förstå hans iver och hans inställning måste man komma ihåg att han ständigt, ända till veckorna före sin död i maj 1821, räknade med möjligheten att bli fri — den senaste bekräftelsen härpå är general Bertrands nyss utgivna "Cahiers de Sainte-Hélène" — och att hans hopp stod till den liberala oppositionen i Frankrike och England. Då den konservativa brittiska regeringen syntes hotad under processen mot drottning Karolina, diskuterade det lilla sällskapet på Longwood kväll efter kväll utsikterna att få resa tillbaka till Europa.

Det var alltså en liberal Napoleon som skapades på Sankt Helena, en Napoleon passande för whigledarna, Constant och den allmänna reaktionen mot den heliga alliansen. Denne Napoleon representerade 1789 års politiska grundsatser — politisk frihet, jämlikhet, demokrati — och hade av de yttre och inre svårigheterna nödgats etablera en diktatur av romersk typ. Han avskydde krig och hade endast till Frankrikes försvar varit tvungen att föra ständiga krig. Han vördade religionen och hade i sina konflikter med påven sökt trygga dess sanna



intressen tillika med statens självständighet. Han var anhängare av nationalitetsprincipen och hade på lång sikt verkat för ett Europa av fria och fredliga nationalstater. Vad han hade saknat var helt enkelt tid; om han fått leva som kejsare tjugo år till, skulle resultatet ha blivit allmän fred, allmän folkfrihet, allmän politisk frihet.

Hur systematiskt Napoleon gick till väga vid uppbyggnaden av denna myt har kanske främst klarlagts av den franske forskaren Philippe Gonnard ("Les origines de la légende napoléonienne"). Hans samtal med följeslagarna präglades nästan genomgående av viljan till liberal legendbildning; utslutet är naturligtvis inte heller att Napoleon ibland trodde vad han sade. Den man som annekterat och utbytt folk och landsområden med så total godtycklighet yttrade: "Det finns i Europa trettio miljoner fransmän, femton miljoner italienare, trettio miljoner tyskar. Jag önskade forma vart och ett av dessa folk till en särskild nationalitet." Den konstitutionella författning som han under de hundra dagarna utfärdade för att vinna folkligt understöd påstods representera hans verkliga ideal, eller riktigare ett steg mot hans ideal av frihet och folkstyrelse. Om han lyckats erövra England, skulle han där ha upprättat en demokratisk styrelse och sedan ha dragit sig tillbaka. Att han gjort bröder och släktingar till monarker var inte ett bevis på familjekänsla eller maktlystnad; meningen var att de skulle tillvarata sina egna folks intressen. Då och då slarvade emellertid Napoleon och sade raka motsatsen till dessa vackra saker; i regel suddade följeslagarna bort sådana plumpar ur anteckningarna, men särskilt hos general Gourgaud finns en del konstigheter kvar. Så t. ex. yttrade Napoleon en gång att han i händelse av seger skulle ha upphävt 1815 års författning, en annan gång att hans avsikt varit att annektera England.

Historieskrivningen kring Napoleon har hunnit långt förbi de argument som den avsatte kejsaren använde för att bemästra den kejsare som regerat och handlat. Men problemställningarna har i viktiga punkter förblivit desamma. Och de har genom de senaste årens händelser fått ny aktualitet. Hitler och Mussolini kan inte skriva några försvarsskrifter, men vi har redan fått en försmak av de försök i stor stil som kommer att göras för att rehabilitera dessa härskare. Den parallell som här föreligger har eggat en holländsk forskare, professorn i Utrecht Pieter Geyl, att göra det första

stora utkastet till en napoleonsk historiografi (*Napoleon, For and Against*, Yale University Press). I det följande utgår jag huvudsakligen från denna undersökning.

\*

För modern historiografi är det självfallet att uppfattningarna om en historisk person ställs i relation till förhållanden och idéer under de skeden då dessa uppfattningar utformas; ett gott svenskt exempel är professor Valentins bok "Fredrik den store inför eftervärlden". Denna metod bör rimligen vara särskilt fruktbar i fråga om mycket omskrivna personer; man kan i dessa fall rent av tänka sig möjligheten av en statistisk bearbetning av litteraturen från skilda perioder. Geyls bok visar emellertid hur svårt det är även i dylika fall att komma till säkra resultat. Det enda någorlunda klara sammanhanget mellan litteraturen om Napoleon under en viss tid och denna tids ideologiska inriktning föreligger i Frankrike på 1830- och 1840-talen. Den napoleonska legenden, sådan den skapats av kejsaren själv, bröt då igenom i historieskrivningen och skönlitteraturen (Thiers, Béranger, Stendhal, Balzac, Hugo), även om den aldrig blev helt förhärskande. Ludvig Filip sökte profitera av den genom att

överta kejsarens kvarlevor till Paris, men främst blev den ett vapen för den nationella och liberala oppositionen. Ludvig Napoleons val till president och kejsare betecknade legendens politiska seger. Den andre kejsar Napoleons idéer och politik kan sägas vackla mellan Napoleon på Sankt Helena och Napoleon på tronen; liberala grundsatser om nationaliteternas rätt, folkstyrelse och fred brottades med ett slags fascism, vars lösenord var auktoritet, ordning, nationell ära och en patriarkalisk social disciplin. Napoleon III kunde betraktas som den store kejsarens reinkarnation, men också som en karikatyr av sin namne (Victor Hugo, Marx).

För senare tid är det inte möjligt att fastställa sammanhang av denna art. Man kan knappast säga mer än att synpunkterna på Napoleon påverkats och berikats av tidshändelserna och att värderingen varit starkt beroende av den politiska åsikten. Det är ej nå-

gon tillfällighet att Albert Sorels tes om England som Napoleons egentliga motståndare utformades under den fransk-engelska rivalitetens tid i slutet av 1800-talet och sedermera slaviskt upprepas av Bainville (medlem av Action française), att Driaults teori om Napoleon som Europas enare mot det asiatiska Ryssland framfördes i början av 1920-talet och att segern i det första världskriget sammanföll med starka utslag av Napoleonkult. Generellt kan konstateras att under de senaste årtiondena Napoleons försvarare kommit från det konservativa eller reaktionära lägret, medan de republikanska och demokratiska universitetsmännen stått för kritiken och den kyliga analysen. Därmed är det klart att den napoleonska legenden i den form den fick på Sankt Helena förlorat sin förmåga att övertyga. I den franska debattens stora frågeställning sedan etthundrafemtio år "för eller mot revolutionen" har Napoleon införts i det

kontrarevolutionära lägret. Det kan, som Guérard påpekar, visserligen sägas att Napoleon "acheva la Révolution", men man får då komma ihåg att "achever" betyder "föränta" lika väl som "fullfölja".